

**Főhajtás a zemplén-hegységi kutató
Dr. Pinczés Zoltán professzor
(1926-2011)
emléke előtt¹**

Bekövetkezett az, amitől egyetemi oktatótársai, barátai, tanítványai, tisztelői féltek. Bár titkon reménykedtünk, hogy úrrá tud lenni betegségén. Sajnos nem így történt. Dr. Pinczés Zoltán professzor szíve 2011. június 3-án – életének 85. évében – megszűnt dobogni.

Pinczés Zoltán 1926. június 29-én Balmazújvárosban született. Anyai ágon zempléni (tokaji) kötődésű. Talán ez is közrejátszott abban, amiért később, már egyetemi oktató korában a Zempléni-hegységet választotta tudományos kutató munkásságának fő színteréül. Iskolai tanulmányait szülővárosában kezdte (1932-1936), majd a debreceni Fazekas Mihály Gimnáziumban (1936-1944) és a Kossuth Lajos Tudományegyetemen (1944-1949) folytatta. Földrajz-történelem szakos tanári diplomája megszerzése után egy ipari tanuló iskolában töltötte pályakezdő éveit. 1951-ben tanítómester, Dr. Kádár László professzor meghívására a debreceni KLTE Földrajzi Intézetébe került, ahol előbb tanársegéd (1951-1956), majd adjunktus (1956-1962), docens (1963-1978) és egyetemi tanár (1978-1996). 1972-től 1991-ig tanszékvezető, 1973-tól 1975-ig tanszékcsoporthelyettes, 1975-től 1978-ig dékánhelyettes, 1984-től 1986-ig a Földrajztudományi Intézet igazgatóhelyettese. Ezekben a vezetői szerepkörökben hatékonyan segítette, kezdeményezte a földrajz-tanár és a geográfusképzés tartalmi-módszertani korszerűsítését, az oktatás tárgyi és személyi feltételeinek javítását, a változó feladatoknak leginkább megfelelő intézményi struktúra kialakítását (pl. nevéhez fűződik az Alkalmazott Tájélföldrajzi Tanszék alapítása 1990-ben). 1996-tól nyugdíjas, de mint emeritusz professzor utána is tanít és gazdag tudásával, tapasztalataival segíti szakdolgozóit és doktorandusz hallgatóit.

Oktató-nevelő munkája mellett öt évtizedig folytatott természetföldrajzi (elsősorban geomorfológiai) kutatásokat, először a Zempléni-hegységben és a Bükkben, alkotó tevékenységének későbbi szakaszaiban a Kárpátokban és az Erdélyi-medencében.

1958-ban summa cum laude eredménnyel doktorált és három évvel később *A Zempléni-hegység déli részének természeti földrajza* c. értekezésével elnyerte a földrajztudomány kandidátusa címet.

1985-ben sikeresen védte meg *A jelenkori fagy (talajfagy) felszínformáló hatása hazánkban és ennek gyakorlati jelentősége* c. akadémiai disszertációját. Egy évtizeddel később doktori értekezése könyvként is megjelent. Az 1990-es években gyorsan követték egymást a Kárpátokról írt egyetemi tankönyvei, tudományos értekezései. Így pl. 1995-ben a *Déli-Felföld természeti földrajza* (Déli-Kárpátok és a Bánsági-hegyvidék), 1997-ben *Az Erdélyi-peremvidék természeti földrajza*, 1998-ban *Az Erdélyi-medence természeti földrajza* c. könyve, továbbá az Északnyugati-Felvidék, Kárpátalja és Erdély gazdasági életének földrajzi alapjairól írt terjedelmes dolgozatai. Tudományos közleményeinek és könyvfejezeteinek száma meghaladja a 170-et. Szerteágazó szakirodalmi tevékenységének 20%-a jut a Zempléni-hegységre. Frisnyák Sándor professzor 2002-ben *Pinczés Zoltán* munkását méltató írásában megállapította: „Pinczés professzor eddigi életműve igen jelentős, hozzájárulás a Kárpát-medence tudományos megismeréséhez, a hazai természetföldrajz gazdagításához.” A Zempléni-hegység tudományos vizsgálata és feldolgozása csak egy, de meghatározó jelentőségű része alkotótevékenységének. Tájélföldrajzi-tájökológiai kutatásairól 1964-től több mint harminc

¹ A nekrológ Dr. Frisnyák Sándor *Dr. Pinczés Zoltán tájkutató munkája a Zempléni-hegységben* c. munkája felhasználásával (Frisnyák S. – Gál A. *Szerencs és környéke*. Szerencs-Nyíregyháza, 2002. pp. 9-16.) készült.

nemzetközi konferencián tartott előadásokat. 1987 és 1994 között – úgy is, mint a Kárpát-Balkán Geomorfológiai Komisszió elnöke – három nemzetközi konferenciát szervezett.

Igen jelentős Pinczés professzor tudományos közéleti tevékenysége is. 1960-tól 1967-ig a Magyar Földrajzi Társaság Tiszántúli Osztályának titkára, később elnöke (1967-1972), 1966-tól pedig a Magyar Földrajzi Társaság választmányának tagja. 1973-tól 1986-ig az MTA Földrajzi Tudományos Bizottságának, 1985-től 1994-ig az INQUA Magyar Nemzeti Bizottságának tagja, az IALA Magyar Nemzeti Szekciójának elnöke, a DAB Természetvédelmi-Tájökológiai Munkabizottság és számos más testületnek is érdemes tagja. Oktató-nevelő és tudományos tevékenységét magas állami és szakmai kitüntetésekkel ismerték el. Így pl. 1975-ben a Munka Érdemrend bronz fokozatával, 1987-ben a Lóczy Emlékéremmel, 1992-ben a Magyar Földrajzi Társaság tiszteleti tagsággal, 1997-ben a Magyar Köztársasági Érdemrend Középkeresztje, 1999-ben a Teleki Sámuel Éremmel.

A Zempléni-hegység természetföldrajzát Pinczés Zoltán előtt csak néhányan vizsgálták. Fél évszázad alatt Pinczés Zoltán és a tudományos iskolájához tartozó fiatalabb geográfus-nemzedék munkássága révén a Zempléni-hegység ma hazánk egyik legrészletesebben feldolgozott hegyvidéke (Frisnyák, 2002).

Pinczés Zoltán elsőként foglalkozott a zempléni-hegység löszképződményeivel. Kezdetben a Tokaji-hegyen, majd a Hegyalja és a Szerencsköz, Harangod löszterületeink folytatott vizsgálatokat. Megállapította, hogy a zempléni löszök a periglaciálisban, hideg sztyeppre jellemző éghajlaton, hulló porból képződtek. Vastagságuk változó: a tokaji Patkókőbánya felett 15-20 m, a Hernád magaspártján 6-8 m. Anyagukat a szél a Nyírség hordalékkúpjából és a Hernád hordalékából fújta ide, a hegység peremére Tokajtól Bodrogkisfaludig, ill. Tokajtól Göncig.

Pinczés professzor fontos kutatási témája volt a talajerózió, amelyet először a Tokaji-hegyen, majd később a Bodrogkeresztúri-félmedencében és Hegyalja más területein is vizsgált, kísérleti állomást alakított ki. Kutatásaiba egykori tanítványait is bevonta.

A vizsgálatok célja annak megállapítása volt, hogy a különböző művelési módok miként befolyásolják a talajeróziót.

A Bodrogkeresztúri-félmedencében, ahol két munkatársával (egykori tanítványaival), Kerényi Attilával és Martonné Erdős Katalinnal folytatott geomorfológiai kutatásokat, több mint 300 fúrás és 200 talajfelmérés eredményeként elkészítették a 9 km²-es terület talajeróziós térképét. A talajpusztulásai térkép alapján megállapították a művelési ágaknak az erózióra gyakorolt hatását. A Pinczés Zoltán irányításával készült talajeróziós térkép első ilyen jellegű alkotás a magyar geográfiában.

A hazai vulkánikus hegységek felszínfejlődésének kérdése évtizedeken át foglalkoztatta a geomorfológusokat. Pinczés Zoltán Zempléni-hegységben folytatott tudományos kutatásaiban is központi helyet foglalt el ez a megoldásra váró feladat. Kutatómunkájában új elemet jelentett a vulkáni tevékenység lefolyásának, a lepusztulási anyag, valamint a klíma és a mai felszín vizsgálata. A geográfusok korábban úgy gondolták, hogy a zempléni vulkánosor (amely keletkezése 14-15 millió évvel a miocén badeni emeletétől a pliocén 9,4 millió évéig tartott) közel azonos gerinc- és csúcsmagassága a tönkösödés eredménye.

Pinczés professzor elgondolása szerint a tönkfelszínhez hasonló formák – a higan folyó láva szétterülésével, vagy a vízben felhalmozódó vulkáni tufákból – elsődlegesen is kialakulhattak. A hegység peremén a lépcsős felszíneket a pliocénban szemiarid éghajlaton történő lepusztulás alakította ki. A lépcsős felszíneket pedimenteknek tartja.

Pinczés Zoltán kutatásai a Zempléni-hegység tudományos megismerésén túl gyakorlati jelentőségűek is, mivel azok eredményeit a különböző gazdasági ágazatok hasznosíthatják. Az

agrárium számára pl. igen hasznos a Justyák János meteorológus professzorral közösen készített hegyaljai fagykártérkép.

A Pinczés életmű kiemelkedő eredményeként értékelhető a Bodrogkeresztúri-medencében végzett tájökológiai kutatómunka. Ezen munkában olyan kiváló geográfusok, szakemberek, mint Justyák János, Varga Zoltán, Kerényi Attila, Süli-Zakar István, Csorba Péter, Martonné Erdős Katalin mellett egyetemi hallgatók is részt vettek.

Pinczés Zoltán kutatásai a Zempléni-hegység tudományos megismerésén túl gyakorlati jelentőségűek, mert fő hangsúlyt kapott benne a világhírű Tokaj-hegyaljai borvidék földrajzi vizsgálata, elemzése, szőlő (bor) szempontú értékelése. Pinczés professzor és kutató csapata úttörő jellegű munkát végzett a Zempléni-hegységben s ezen belül Tokaj-Hegyalján, miközben bevezette tanítványait a tudományos kutatómunka titkaiba. Saját kutatásai közepette mindig is nagy gondot fordított a jövő geográfusainak elméleti és gyakorlati képzésére, a szeretett magyar föld, ezen belül Zemplén alaposabb megismertetésére. Csodálatos lelkesedéssel oktatta-nevelte tanítványait. Ezért is fáj, megdöbben elvesztése.

Számos tanítványod nevében búcsúzunk Tőled, kedves Tanító Mesterünktől, Professzorünktől! Nyugodj békében!

Boros László, Nyíregyháza

Pinczés Zoltán 1926–2011

Alig több mint 3 héttel 85. születésnapja előtt érte a halál. Tanszékünk már a születésnap köszöntés formáját tervezgette – hisz tudtuk, hogy súlyos betegsége ágyhoz köti, ezért valami egyedi formát és különleges ajándékot próbáltunk kitalálni – de a köszöntést nem tudta megvárni. Pedig jelenlegi tanszékvezetőnk, Csorba Péter professzor jó ötlete gyorsan haladt a megvalósítás felé: egy olyan kis albumot hozott létre egyik kolléganőnk segítségével, amelyik bemutatja a debreceni földrajzi tanszékek szinte minden zugát, a Professzor Úr számára is kedves tárgyakat, eszközöket mai állapotukban, hisz ő már egy éve nem láthatta azokat.

Igen, így nagybetűvel: Professzor Úr. Ha valaki a Tájvédelmi és Környezetföldrajzi Tanszéken ezt a két szót bármilyen összefüggésben kimondta, mindenki tudta, hogy Pinczés professzorról van szó. Legtöbb neves egyetemen egy-két jelentős személyiséghez kötünk egy-egy szakmai korszakot. Ilyen korszakként emlegetjük a Borsy – Pinczés korszakot, ami a 70-es évek kezdetétől jó két évtizedet ölelt fel. Mindketten Kádár László munkatársaiként váltak kutatókká. Halkszavú, de kemény főnökük iskolateremtő, nemzetközi tekintélynek örvendő professzorként jó úton indította el őket tudományos pályájukon.

Pinczés professzor 1951-ben tanársegédként kezdte el egyetemi pályafutását, s 1963-ban már docensi kinevezést kapott. Ettől kezdve szisztematikusan törekedett egy új kutatócsoport, majd tanszék létrehozására és saját kutatási elképzelései megvalósítására. A tanszéképítés abban az időben sem ment könnyen: új státuszokra volt szükség, de a Kossuth Lajos Tudományegyetem akkor sem dúskált a pénzben. Professzor Úr kitartó munkája 1972-ben hozta meg első eredményét.

Ebben az évben a Gazdasági és Regionális Földrajzi Tanszék vezetője lett, és a tanszéken belül létrehozta a regionális földrajzi kutatócsoportot: három fiatal beosztottját maga köré gyűjtötte, s velük újnak számító kutatást indított el. A Zempléni-hegység déli részén,